

Culture clash

door Marijke Hoogenboom

1
Van Reybrouck, David, *Pleidooi voor populisme*, Querido, Amsterdam 2009, p.46.

2
Heijne, Bas, *Het populisme keert zich tegen de Verlichting – niet geheel onterecht*, in: NRC Handelsblad, 5 januari 2011.

3
Baricco, Alessandro, *De barbaren*, De Bezige Bij, Amsterdam 2010, p.200.

Het valt me op dat het felle, Duitse begrip 'Kulturkampf' recentelijk weer regelmatig in de internationale media opduikt. Opvallend ook, dat 'Kulturkampf' in de context van twee verschillende debatten wordt gebruikt. Aan de ene kant gaat het over integratie en de vraag hoe wij mensen uit andere culturen bij de samenleving betrekken. Anderzijds gaat het natuurlijk om de discussie over de functie van kunst en cultuur die ook in Engeland en Duitsland is losgebarsten na een golfvloed aan bezuinigingen in de culturele sector. Ook bij de burens wordt de vraag gesteld of de sector überhaupt nog door de overheid gesteund zou moeten worden. De publieke opinie in Nederland is over beide vraagstukken zodanig verdeeld, dat ik me afvraag welke verschuivingen in de samenleving gaande zijn die deze cultuurstrijden voeden.

Ook de Belgische schrijver David van Reybrouck ziet een samenhang tussen het gebrek aan draagvlak voor kunst en cultuur als gemeenschappelijk goed en de afwijzing van de multiculturele samenleving. In zijn analyse *Pleidooi voor populisme* constateert hij een groeiende kloof tussen hoog- en laagopgeleiden. De tweede groep zou zich in de zogenaamde 'diplomademocratie' onvoldoende vertegenwoordigd voelen, terwijl de eerste groep kosmopolitisch de globalisering bezingt. Het resultaat is wederzijds onbegrip en een diepe maatschappelijke breuklijn die niet alleen sociaaleconomische of cognitieve verschillen zichtbaar maakt, maar vooral "een cultureel conflict, een verschil in wereldbeeld".¹ Van Reybrouck gelooft dat het onvermogen om elkaar te ontmoeten op een rationele manier is op te lossen. Publicist Bas Heijne gelooft daar niet in. Volgens hem heeft de Europese burger zich afgewend van de discussies over de samenleving en zich volledig overgegeven aan het consumeren: "Wat telt is niet de wereld, maar alleen nog je eigen belevingswe-

reld. Daarbinnen kun je je zelf het middelpunt van alles wanen – en hoef je jezelf geen rekenschap te geven van de rest van de wereld."²

In ons eigen werkveld loopt de verontwaardiging over de aangekondigde ingrijpende wijzingen van het cultuurbeleid hoog op. Juist nu doen we er volgens mij goed aan om de bredere context van dit vraagstuk niet uit het oog te verliezen. De nieuwe standpunten van de overheid weerspiegelen de fatale tweedelingen die zowel de samenleving als de politiek verscheuren. Alleen: de politiek verzoent niet maar polariseert. Dat biedt weinig perspectief, ook voor de discussie binnen het kunstonderwijs. Voor mij is de kunstacademie bij uitstek een gemeenschap die zich geen uitsluiting kan veroorloven, hier worden zowel tradities doorgegeven als ook eigentijdse, interdisciplinaire en interculturele praktijken ontwikkeld. Wij moeten bruggen bouwen, verbindingen maken en ons continu laten bevragen door de wisselende generaties studenten die het onderwijs tijdelijk bevolken en die altijd de maatstaf van de eigen leef- en ervaringswereld aanleggen.

Volgens de Italiaanse schrijver Alessandro Baricco ontkent de progressieve elite dat er al lang cruciale veranderingen binnen onze cultuur hebben plaatsgevonden. Een diepte-cultuur heeft plaats gemaakt voor een oppervlakte-cultuur. In zijn boek *De barbaren* houdt Baricco een pleidooi om geen muur om geen muur om de humanistische idealen op te trekken. Hij ziet de barbaar als een nog niet voltooid mutatie van de oude mens: "Elk van ons bevindt zich waar iedereen zich bevindt, op de enige plaats die er is, in de stroom van de mutatie, waar we dat wat we kennen 'beschaving' noemen, en dat wat nog geen naam heeft 'barbaarsheid'. In tegenstelling tot anderen vind ik het een prachtige plek."³ Er is geen duidelijke scheiding meer tussen barba-

4
Jeanne van
Heeswijk in
gesprek met
Maria Hagen,
www.air.ahk.nl

5
In maart 2009
heeft het
Ministerie
van OC&W
de HBO-raad
gevraagd om
samen met ho-
gescholen en
werkveld een
sectorplan op
te stellen voor
de toekomst
van het kun-
stonderwijs.
In september
2010 is het
regieorgaan
aan de slag
gegaan om (op
basis van de
aanbevelin-
gen van de
commissie-
Dijkgraaf) de
stand van
zaken, de pro-
fileren en de
ambities van
de individuele
scholen in
kaart te bren-
gen en keuzes
te maken. Het
sectorplan
moet voor juni
2011 tot stand
komen.

risme en beschaving, tussen kunst en pulp, high en low. De vaak willekeurige cultuurconsumptie van jongeren is een voorbeeld van Baricco's 'horizontale mens' die ervaringen najaagt, de omweg mijdt en recht op zijn doel afgaat. Maar is dat zo erg? Wij in het kunstonderwijs moeten ons daarom de vraag stellen: Is het kunstonderwijs niet juist de plek waar de strijd tussen verschillende culturen moet plaatsvinden en waar de betekenis van dit nieuwe cultuurbesef onderhandeld moet worden?

In deze tweede uitgave van ON AIR presenteren wij opnieuw een aantal voorbeelden hoe Artists in Residence aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten een actieve rol spelen in het bepalen van onze eigen positie. Zo heeft de confrontatie met Germaine Acogny in ieder geval tot de conclusie geleid dat "als je je staande wilt houden in de professionele wereld, je in staat moet zijn jezelf te relativeren en je culturele identiteit ter discussie te stellen" (Lot Siebe, docent dans). Jeroen Kooijmans, AIR aan de Academie van Bouwkunst, laat letterlijk zien hoe een enkel werk zich in de praktijk blijft transformeren en zich steeds weer plooit naar de omstandigheden én de tijd.

Tevens is het geen toeval dat juist nu - terwijl ik dit voorwoord schrijf - een grote hoeveelheid studenten en docenten op locatie werken met Paul Koek en Jeanne van Heeswijk die allebei een duidelijke opvatting hebben over de verbondenheid van hun kunstpraktijk met de sociale werkelijkheid. Zij verplaatsen de instituten als het ware om te participeren in projecten die concrete maatschappelijke vraagstukken aan de orde stellen - zoals bijvoorbeeld de teloorgang van de landbouw en de beperking van het publieke domein. Van Heeswijk stelt: "Als kunstenaar kan ik mensen overhalen om actief mee te werken aan een openbare ruimte die ook van hen is: beeldbepalend, beeldgevend en betrokken. Dat zijn voor mij de trefwoorden van mijn kunstenaarschap." ⁴

Het lijkt er op dat de dreigende dramatische kaalslag in de culturele sector niet onderbouwd zal worden door een beleidsvisie. Ik vraag me daarom af of juist wij in het kunstonderwijs misschien de kracht hebben om ons, ook in het kader van het naderende sectorplan, te profileren met een New Deal ter overwinning van de grote depressie? ⁵

Voor ON AIR heb ik gesproken met Anthony Heidweiller en Paul Koek en je ziet dat deze twee vooraanstaande kunstenaars sterk betrokken zijn bij de toekomst van het onderwijs. Voor hen is het duidelijk dat wij de hedendaagse ontwikkelingen moeten aanvaarden en noodzakelijke veranderingen niet uit de weg mogen gaan. Voor mij is hun betoog confronterend en herkenbaar. Een betoog dat ook mijn eigen integriteit in deze verontrustende periode telkens weer op de proef zal stellen: "Misschien is het tijd om vooral vrijuit te spreken."

Marijke Hoogenboom is lector aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Zij geeft leiding aan het lectoraat Kunstpraktijk en artistieke ontwikkeling.